

BOJ O PRAVOST RUKOPISŮ A JEHO NÁSLEDKY PRO JUSTINA V. PRÁŠKA

V roce 1886 vypukl v plné síle spor o Rukopisy, který rozdělil českou společnost a měl přímý dopad i na Práškovu kariéru. Ačkoliv si Prášek veřejně zachovával neutralitu, k pravosti Rukopisů se stavěl zdrženlivě a očekával konečný verdikt odborníků (nicméně doufal, že se pravost prokáže), vlivem událostí se dostal do blízkosti klasického filologa profesora Jana Kvíčaly, který se stal jednou z ústředních postav sporu. Ačkoliv ani Kvíčala nebojoval otevřeně za pravost Rukopisů, a podle vlastního vyjádření o ní dokonce již déle pochyboval, díky iniciativě Tomáše Garrigua Masaryka a Jana Gebauera se stal přímým účastníkem veřejné debaty. Spolu s Masarykem a Gebauerem byl jedním ze tří protagonistů počátečního klíčového setkání (21. ledna 1886), na

¹⁵³ Jan Gebauer byl původně požádán, aby sepsal heslo o Rukopisech, nalezených v roce 1817 a 1818, pro *Všeobecnou encyklopedii* roku 1885. Zde však – v návaznosti na dřívější práce některých kritiků, např. Antonína Vaška, otce Petra Bezruče – vyjádřil své silné pochyby o jejich pravosti. Na tuto jeho stať reagoval pobouřeně prof. Martin Hattala v *Národních listech*. Gebauer sepsal novou důkladnou stať (Potřeba dalších zkoušek rukopisu Královédvorského a Zelenohorského, publikovaná v *Athenaeu*, viz Gebauer, J., 1886a), o jejímž uveřejnění jednal právě s Masarykem a Kvíčalou a kterou při uveřejnění doprovázel dopis Masaryka Gebauerovi (viz List redaktora „Athenaea“, Masaryk, T. G., 1886a). Jan Gebauer v *Athenaeu* napsal: „*Rukopis Královédvorský i Zelenohorský pokládal jsem za staré a pravé. Pilně jsem prostudoval, co o nich kde bylo psáno, a pilně jsem se staral, abych k vysvětlení jejich přispíval; byla to povinnost, související s mým úřadem. Nalezl jsem vysvětlení a výklady věcem mnohým. Nejraději bych byl nalézal důkazy, že oba texty jsou úplně přesné; ale to se mi nedařilo, naopak odkrývaly se mi nové a nové známky, které budily pochybnosti. Nemohu vysloviti, jak mi nálezy tyto bývaly trapné a jaký mi způsobovaly zármutek. Byly úplně proti mému přání a nadání; bořily, co jsem dotud měl za pevné a co jsem se strojíval upevniti ještě více; a přiváděly mi na mysl, že mi časem nastane povinnost, předložiti tyto věci ku povážení obecnému, – povinnost zajisté vědecká a vlastenecká, ale spolu těžká a traplivá, poněvadž zpráva nepřijemná nikdy se ráda neshýší.*“ (Gebauer, J., 1886a, 160–161).

němž bylo domluveno uveřejnění Gebauerova článku s důkazy o tom, že Rukopisy jsou novodobé padělky. Gebauerův článek vyšel v *Athenaeu*, doprovázený Masarykovým dovětkem.¹⁵³ Kvíčala představoval natolik silnou morální autoritu v české společnosti, že Masaryk s Gebauerem usilovali po uveřejnění Gebauerovy analýzy o jeho podporu. Později obě strany, tj. Kvíčala oproti Masarykovi s Gebauerem, vykládaly toto prvotní setkání rozdílně a dobové prameny neumožňují vytvořit jednoznačný soud. Každopádně došlo k rozkolu mezi dlouholetými přáteli Kvíčalou a Gebauerem. Kvíčala Masarykovi zejména vyčítal, že spor o pravost Rukopisů, který měl zůstat vyhrazený odborníkům, uvedl na veřejnost a způsobil názorové rozštěpení celé společnosti. Sám se – jakožto filolog klasický, a ne slovanský – považoval za nekompetentního o pravosti rozhodovat. Zatímco Jan Gebauer s Masarykem publikovali kritické články, v nichž pravost zpochybňovali (spolu s nimi později i Jaroslav Goll, Jindřich Vančura, Jaroslav Vlček, Josef Truhlář, Karel I. Černý, Matěj Opatrný, Josef Král aj.), mnozí historici a jazykovědci, např. prof. Martin Hattala, Wáclaw Wladiwoj Tomek, Julius Grégr, František Ladislav Rieger, vydavatel *Osvěty* Václav Vlček či etnograf František Bartoš, nejen Rukopisy hájili, citovali z nich a psali studie a analýzy jejich obsahu i formy, ale i tvrdě útočili na skupinu kolem Masaryka a Gebauera jako na zrádce národa. Platformou pro tyto boje byly *Národní listy*, *Athenaeum*, *Osvěta*, *Pokrok* i mnohá regionální periodika. Jan Gebauer publikoval spolu s Masarykem a dalšími v *Athenaeu* obsáhlé Materiály ke vědeckému posouzení rukopisů Královédvorského a Zelenohorského.¹⁵⁴ Josef Král do sporu vstoupil na podporu Gebauera a Masaryka svými analýzami. Několik slov o kritické metodě filologické a Ještě několik slov o kritické metodě filologické.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Gebauer, J. – Masaryk, T. G. et al., 1886–1888.

¹⁵⁵ Král, J., 1886.

Dodejme, že z dopisů Kvíčaly Gebauerovi vysvítá, že Kvíčala se snažil zachovat si neutralitu a po vzájemné lednové schůzce se cítil ze strany Masaryka a Gebauera oklamán. Gebauerovi vracel neotevřené Masarykovy dopisy a odmítal další setkání s Masarykem. Napsal Gebauerovi: „*Odpusťte, že Vám list Váš mně do Potštýna zaslanný neotevřený zpět zasílám.*¹⁵⁶ *Nevede mne k tomu žádný animus iniuriandi;*¹⁵⁷ *a v každé jiné záležitosti bude mně vítaný každý Váš dopis i rozmluva s Vámi. Avšak co se záležitosti p. prof. Masaryka týká, přišel jsem po důkladné chladné a klidné rozvaze k pevnému úmyslu, že od všelikého dopisování a vyjednávání v této záležitosti upouštím. Všeliké další vyjednávání bylo by marné. Poznal jsem z obou listů, které mi pan kollega Masaryk zaslal, jeho bezohlednost a nešetřnost ke mně. On mi vyhrožoval¹⁵⁸ nejen v prvním, nýbrž i také ještě v druhém listě; on mně chtěl diktovati, co mám činiti. On mne, ač nejsem ani slovanským filologem, ani chemikem, ani palaeografem a ačkoli tedy mé votum v otázce sporné jest irrelevantní, chce mermocí do vřavy a sporu vtrhnouti. Z příčin, které dobře znám. Má to také býti vědecký příspěvek k vědeckému sporu?*

Z mého listu prvního i tohoto seznáte, že mně nyní jednostejné jest, co prof. Mas[aryk] proti mně podnikne. Jsem připraven! Avšak ještě jednou pravím z ohledu kollegialnosti, že prof. Masaryk, kterýž v otázce RK¹⁵⁹ již mnoho nerozvážného učinil, hodlá opět něco nerozvážného podniknouti. Jeho bezohlednost vyžaduje s mé strany jednání přiměřeného [...].“¹⁶⁰

¹⁵⁶ Dřívější psaní s –ý–.

¹⁵⁷ Úmysl urazit.

¹⁵⁸ Masaryk v dopise 7. 7. 1886 doslovně píše: „[...] a proto jsem se odhodlal podati v Athenaeu dějiny uveřejnění 1. článku pana prof. G[ebauera]. Kdybyste si ovšem přál způsobem naznačeným – neb jiným – mínění své sám zjevití, rozumí se, že toho neučiním.“ (viz citace Kokešová, H. – Quagliatová, V. (eds.), 2009, 277–278).

¹⁵⁹ Tj. Rukopisů.

¹⁶⁰ Dopis Kvíčaly Gebauerovi, nese tužkou psané datum 12. 7. 1886 [LA PNP, fond Gebauer, 283/36]. Stejně tak vrátil Kvíčala i další neotevřený Masarykův dopis ze 13. července 1886.

Kvíčala se původně – podle toho, co píše Gebauerovi – snažil nezveřejnit v tisku všechny své argumenty, které proti Gebauerovi a Masarykovi měl, a to z ohledu na přátelství ke Gebauerovi. Stejně tak při probíhajícím jednání o udělení profesury Masarykovi (27. května 1886) se zachoval čestně a hlasoval pro to, aby Masaryk byl jmenován profesorem.¹⁶¹ Masaryk s Gebauerem v tisku otevřeně prohlašovali, že Kvíčala se spolupodílel na prvním Gebauerově článku a žádali ho o doznání.

Kvíčalu rozhořčilo zejména Masarykovo veřejné tvrzení, že první setkání zorganizoval sám Kvíčala, což vytkl Masarykovi i veřejně v *Národních listech*. Masaryk však tvrdil, že Kvíčala ho na setkání pozval; napsal to např. ve svém Doslovu v *Athenaeu* z 15. července: „Prof. Kvíčala totiž pozval mne 21. ledna k sobě, vyložil mně obsah článku prof. Gebauerova, ježž už několik dní u sebe měl, a vyzval mně k uvažování, co dítí se má. Poznal ovšem – prof. Kvíčala – že článkem prof. Gebauera rukopisy na dobro jsou ztraceny; také prof. Kvíčala sám prohlásil, že už 25 let v rěpy nevěří. (Z jakých svých důvodů, neřekl.) Uvažovali jsme tedy, má-li se článek vůbec uveřejniti a kde. Oběma nám bylo jasno, že článek uveřejněn býti musí, aby se přece té impiae piae fraudi konec učinil; šlo tedy o to, kde a jak. Promluvili jsme o všech možnostech, zejména, má-li článek uveřejněn býti v *Listech filologických* anebo v *Musejníku*, aneb má-li se předložiti nějaké kommissi povolaných soudců (prof. Kvíčaly samého, pp. Tomka, Jirečka, Tieftrunka, Emlera). Po zralé úvaze ustanoveno, že má býti uveřejněn v *Athenaeum*. Tak se i stalo a vyšel tedy prvý článek prof. Gebauera v *Athenaeu*

¹⁶¹ Později Masaryk napsal v dopise Kramářovi: „Měl jsem totiž s zemřelým Davidem ujednáno, že po 3 letech (tedy 1885/6) budu Kvíčalou navržen řádným [profesorem v Praze]. Kvíčala slovu dostal, ačkoliv mezi tím vzplanul rukopisný boj a navrhování mu nebylo příjemné. Ve sboru bylo 11 hlasů pro, 11 hlasů proti, pan Gautsch se nerozhodl, a tak potom pomocí různých vlastenců a klerikálů moje jmenování zdrženo až právě do Hartla.“ (Dopis Masaryka Kramářovi, 26. 4. 1898, viz Bílek, J. – Kokešová, H. – Quagliatová, V. – Swierczeková, L. [eds.], 2005, 277, a Trepeš, M., 2010, 43.)

(str. 152.), *revidovaný od prof. Kvíčaly.*¹⁶² Kvíčala Masarykovo tvrzení, že setkání inscenoval on, označil za selhání paměti („lapus memoriae“)¹⁶³ a udával, že schůzku sjednal pouze na žádost Gebauerovu a vyslovil domněnku, že se Masaryk s Gebauerem již předem na postupu domluvili a využili pouze jeho přítomnosti. Rovněž vyvrací některé Masarykovy věty, přičemž Kvíčalova sdělení se shodují i s jeho tvrzeními v soukromých dopisech, dříve napsaných.¹⁶⁴ Dalších nejednotností bylo na obou stranách více, Kvíčala zejména zdůrazňoval, že si nepřál takto masivně a veřejně vedený spor. Argumentoval také tím, že boj o pravost Rukopisů měl zůstat vyhrazen odborníkům, neboť veřejné rozepře poškozují české badatele v zahraničí.

V dochované korespondenci Gebauerovi Kvíčala lituje, že nepublikoval všechny okolnosti a své důvody, protože mnohé aspekty sporu o Rukopisy i významné detaily zůstaly neznámy. Dodává však, že již musí ve své obraně zmínit i jméno Gebauera a doplňuje i důkaz, že Masaryk neudává pravdu: „*Prof. Masaryk psal o mně tak nesprávně, tak tendenčně, tak nekollegiálně, že zasnul!*

¹⁶² Masaryk, T. G., 1886b, 449.

¹⁶³ Viz Kvíčala, J., 1886d.

¹⁶⁴ Kvíčala doslovně napsal: „*Odmítám to a tvrdím 1. že páni kollegové Gebauer a M. byli již napřed pevně odhodláni učiniti, co učinili, a měli vespol vše uváženo a umluveno; 2. že jsem já nepozval z vlastní vůle p. prof. M-a k sobě, nýbrž že mně pan professor Gebauer dříve sdělil, že hodlá v Athenaeu článek uveřejniti a že prof. M. s tím souhlasí; prostředníkem mezi mnou a p. prof. M-em byl prof. Gebauer, a tento mne žádal, abych svolil k rozmluvě s p. prof. M-em a mu dobu ustanovil. 3. Při této rozmluvě jsem pánům kolegům prof. M-ovi a G-ovi sdělil, že já stále, jakož jsem to dříve přechoťo panu prof. Gebauerovi řekl, odporučuji, aby otázka tato předložena byla shromáždění soudců povolanych (avšak ne, jak p. prof. M. sděluje, pouze pěti, nýbrž valnému shromáždění smíšenému, čili jak jsem se doslovně vyjádřil, shromáždění českých notablův vědy a literatury). Takovýmto způsobem jsem mnil, že by otázka o RK mohla se zdárně a takřka v domácnosti rozřešiti, při čemž arcí výbor musejní by byl dříve nebo později musel býti požádán soukromě o provedení zkoušky chemické a palaeografické. – S tím páni kollegové nesouhlasili.*“ (Kvíčala, J., 1886b).